

Yayın Geliş Tarihi: 05.04.2018
Yayına Kabul Tarihi: 26.10.2018
Online Yayın Tarihi: 26.12.2018
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.413034>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 20, Sayı: 4, Yıl: 2018, Sayfa: 503-521
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN RASSAL ETKİLER MULTİNOMİAL LOGİT MODEL İLE İNCELENMESİ¹

Çiler SİGEZE*
Seda ŞENGÜL**

Öz

Yoksulluk bulunulan dönemdeki ve konumdaki refah düzeyindeki farklılıklara göre değişiklik gösterdiği için yoksulluğun dinamik yapısının incelenmesi oldukça önemlidir. Yoksulluğun dinamik yapısının panel verilerle incelenmesi yoksulluğun hem kronik ve geçici boyutunun öğrenilmesine hem de kronik ve geçici yoksul hanelerin profiline ayrıntılı incelenmesine olanak sağlamaktadır. Panel verilerle aynı zamanda geçici yoksulların dönem dönem yoksulluğa giriş ve yoksulluktan çıkışlarını etkileyen etmenlerin de incelenmesi mümkün olmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, bu çalışmada 2009-2012 dönemine ait TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) panel mikro veri anketinden yararlanarak Türkiye’de hanelerin yoksulluktan çıkış, yoksulluğa geçiş ve kronik yoksulluk durumlarının belirleyicileri rassal etkiler multinomial logit modeli ile tahmin edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre hanehalkı reisinin ve hanenin özelliklerinin hanenin yoksulluk geçişi ve kronik yoksul olması üzerindeki etkileri farklılık göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kronik Yoksulluk, Geçici Yoksulluk, Rassal Etkiler Multinomial Logit Model.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Sigeze, Ç. & Şengül, S. (2018). Türkiye’de yoksulluğun rassal etkiler multinomial logit model ile incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (4), 503-521.

¹ Bu çalışma Çiler SİGEZE’nin “Türkiye’de Dinamik Yoksulluğun Rassal Etkiler Multinomial Logit Model ile İncelenmesi” başlıklı doktora tezinden (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018) türetilmiştir.

* Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, ORCID: 0000-0001-5329-5066, csigeze@cu.edu.tr

** Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, ORCID: 0000-0002-5648-3270, ssengul@cu.edu.tr

AN EXAMINATION OF POVERTY IN TURKEY: AN EVIDENCE FROM MULTINOMIAL LOGIT MODEL WITH RANDOM EFFECTS²

Abstract

It is important to examine the dynamic structure of poverty, as poverty can differ according to differences both in the welfare level and situation at a point in time. The examination of the dynamic structure of poverty by panel data allows both the learning of the chronic and transitory dimension of poverty and the examination of the profiles of chronic and transient poor families. It is also possible to investigate the factors influencing both of people who enters poverty at a point in time and people exist from poverty employing panel data. Therefore, this paper aims to provide the profile of poverty in Turkey, examining the determinants of poverty taking into account the dynamics of poverty; poverty outflow, transitory poverty and chronic poverty in Turkey using Turkish Statistical Institute, Income and Living Conditions Survey (SILC) panel micro data estimated employing the multinomial logit model with random effects. The results show that the features of the household's head and household have a different impact both on the transitory poverty and chronic poverty of household.

Keywords: *Chronic Poverty, Transient Poverty, Multinomial Logit Model with Random Effects.*

GİRİŞ

Geçmişte panel verinin eksikliğinden ötürü yoksulluk çalışmalarında temel olarak yoksulluğun statik yaklaşımı ele alınmaktaydı. Bu nedenle zamanla birlikte bireylerin ya da hanelerin yoksulluk durumlarının nasıl değiştiği incelenemiyordu. Ancak panel verinin toplanması ve kullanılmasındaki artış ile birlikte yoksulluğun dinamik yönleri incelenmeye başlanmıştır. Öyle ki, aynı hanehalklarının zamanla izlenmesi ile daima yoksul olan hanehalkları ve yoksulluğa giriş-çıkış yapan hanehalkları gözlemlenebilmektedir. Buna göre son yıllarda yoksulların yoksul kaldıkları dönemler göz önüne alınarak “kronik yoksulluk” ve “geçici yoksulluk” olarak iki kavram kullanılmaktadır. Kronik yoksullar; yoksulluk skorları her dönemde tanımlanmış yoksulluk çizgisinin altında olan *sürekli yoksullar* ve tüm dönemlerin ortalama yoksulluk skoru yoksulluk çizgisinin altında ancak dönemsel dalgalanmalar sonucu her dönem yoksul olmayan *çoğunlukla yoksul* olanlardan oluşmaktadır. Geçici yoksullar ise bazı dönemlerde yoksul olup bazı dönemlerde yoksul olmayan ve ortalama yoksulluk skoru yoksulluk çizgisine çok yakın olan *dalgalandıran yoksullar* ve ortalama yoksulluk skoru, yoksulluk çizgisinin üzerinde olmasına rağmen en az bir dönemde yoksul olan *ara sıra yoksul* kimselerden oluşmaktadır (The Chronic Poverty Report 2005, s. 5; Hulme ve Shepherd, 2003).

² This paper is derived from Çiler SİGEZE's PhD dissertation titled “An Investigation of Dynamic Poverty in Turkey with Random Effects Multinomial Logit Model” (Cukurova University, Institute of Social Sciences, 2018).

Kronik ve geçici yoksulluğun ölçülmesi amacıyla genellikle tamamlayıcı (component) diğer bir deyişle sürekli gelir yaklaşımı ve dönem (spells) yaklaşımı olarak isimlendirilen iki yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Rodgers ve Rodgers (1993) tarafından önerilen sürekli gelir yaklaşımında haneler, analiz edilen süre içinde hanehalkının ortalama geliri yoksulluk sınırından küçük ise kronik yoksul, hanehalkının ortalama geliri yoksulluk sınırının üstünde ancak ele alınan zaman içinde en az bir kere yıllık geliri yoksulluk doğrusunun altına düşüyorsa geçici yoksul ve yıllık gelirleri daima yoksulluk sınırının üstünde ise yoksul olmayan olarak sınıflandırılmaktadır (McCulloch ve Baulch, 1999; Israeli ve Weber, 2014). Bane ve Ellwood (1986) tarafından önerilen dönem yaklaşımında ise analiz edilen sürenin yarısı ya da daha fazla sürede geliri yoksulluk doğrusunun altında kalan haneler kronik yoksul, analiz edilen sürenin yarısından daha az sürede geliri yoksulluk doğrusunun altında kalan haneler ise geçici yoksul haneler olarak tanımlanmaktadır. Geliri hiçbir zaman yoksulluk sınırının altına düşmeyen haneler ise yoksul olmayan haneler olarak sınıflandırılmaktadır (Yaqub, 2000; Israeli ve Weber, 2014). Bu tanımlamaya göre dönem yaklaşımında, hanehalkının geliri ya da tüketim düzeyi veri döneminin her bir yılında ya da hanehalkının geliri ya da tüketim düzeyi zamanın bazı yüzdelikleri süresince (%30, %50 ya da %70) yoksulluk doğrusunun altında ise hane kronik yoksul olarak tanımlanmaktadır (Israeli ve Weber, 2014). Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında Baulch ve Hodinott(2000) iki yıllık panel veri için iki dönem yoksul olanları, Jalan ve Ravallion (2000) ise üç dönemlik panel veri için iki ve üç dönem yoksul olanları kronik yoksul olarak belirlemişlerdir.

Yoksulluğun dinamik yapısını dikkate alarak kronik yoksulluk, geçici yoksulluk olarak ayırtıran Bane ve Ellwood (1986), Ravallion (1988), Rodgers, Rodgers (1993)’in çalışmalarından sonra ve panel verinin kullanılmasındaki artış ile birlikte yoksulluk literatürü oldukça zenginleşmiştir. Ravallion, Walle ve Gautam (1995) Macaristan hanehalklarından oluşan panel veri kullandıkları çalışmalarında yoksulluğu, geçici yoksulluk ve kronik yoksulluk olarak ayırtırmalarının yanında geçici ve kronik yoksulluğun ölçümünü de yapmışlardır. Jalan ve Ravallion (1998), Çin hanehalklarından oluşan panel veri ile kronik ve geçici yoksulluğu etkileyen etmenleri sansürlü koşullu kantil regresyon modeli ile incelemişlerdir. McCulloch ve Baulch (1999) Pakistanda yaşayan hanehalklarından oluşan 5 yıllık panel veri ile hanelerin geçici yoksul, kronik yoksul ve yoksul olmaması üzerinde hanehalkı özelliklerini belirlemek amacıyla multinomial ve sıralı logit modelini kullanmışlardır. Çalışmalarında ayrıca geçici ve kronik yoksulluk üzerinde farklı politikaların etkisini simülasyon yoluyla incelemişlerdir. Aynı veri setinden yararlanan McCulloch ve Baulch (2000) Pakistan’daki kronik ve geçici yoksulluğun büyüklüğünü hesaplamışlardır. Haddad ve Ahmet (2002), Mısırda 1997-1999 yıllarında kronik ve geçici yoksulluğu açıklayan faktörleri belirlemek için Jalan ve Ravallion (2000) yaklaşımını takip ederek kantil regresyon yöntemini kullanmışlardır. Alisjahbana ve Yusuf (2003) Endonezya’nın 1993 ve 1997 yılları için hanelerin yoksul olmama, geçici yoksul olma ve kronik yoksul olma durumlarını

etkileyen etmenleri Multinomial Logit model ile analiz etmişlerdir. Hasegawa ve Ueda (2007) kronik ve geçici yoksulluğun hesaplanmasında bayesyen yaklaşım kullanmışlardır. Yoksulluğu kronik yoksulluk ve geçici yoksulluk olarak ayırıştırmanın yanında geçici yoksulların yoksulluğa giriş ve yoksulluktan çıkış nedenlerinin incelendiği çalışmalar da son yıllarda görülmektedir. Krishna (2006) Hindistan hanehalkının yoksulluğa giriş ve yoksulluktan çıkışını incelediği çalışmada her iki geçişin de farklı faktörlere duyarlı olduğunu bulmuştur. Dartanto ve Nurkholis (2013) 2005-2007 yılını kapsayan panel veri ile Endonezya'daki yoksulluk dinamiklerinin belirleyicilerini, haneleri yoksul, yoksulluğa giren, yoksulluktan çıkan ve yoksul olmayan şeklinde sınıflandırarak, sıralı logit model yaklaşımı ile incelemişlerdir. Walelign vd. (2016), 2006-2009-2012 yıllarını kapsayan panel veri ile Nepal hanehalkının yoksulluk belirleyicilerini rassal etkiler logit ve rassal etkiler sıralı logit yaklaşımlarıyla araştırmışlardır. Çalışmalarında Foster-Greer-Thorbecke (2010) indeksinden yararlanarak yoksulluğun değerlendirilmesinin yanında yoksulluğun dinamik yapısını yoksulluk geçiş matrisi ile incelemişlerdir. 2006-2009, 2009-2012 yılları şeklinde iki yıllık geçiş dönemlerini kullanarak, yoksul olmayan, yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan ve sürekli yoksul olarak haneleri sınıflandırarak rassal etkiler sıralı logit modeli tahmin etmişlerdir.

Türkiye'de yoksulluğun dinamik yapısını inceleyen ilk çalışmalar arasında yer alan Kızılgöl (2009), 2002-2006 yıllarına ait Hanehalkı Bütçe Anketi (HBA) verileri ile birleştirilmiş panel veri kullanmıştır. Çağlayan vd. (2012) 2009 yılı HBA verisinden yararlanarak yoksulluğu, aşırı yoksul, kronik yoksul, yoksul, yoksulluğa eğilimli, yoksul olmamaya geçiş, yoksul olmayan olarak 6 kategoriye ayırmışlardır. Sıralı ve genelleştirilmiş sıralı logistik regresyon modelleri ile bu yoksulluk türlerinin belirleyicilerini incelenmişlerdir. Bunun yanında TÜİK tarafından 2006 yılında Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) panel mikro veri setinin yayınlaması ile yoksulluğun dinamik yapısının, yoksulluğa giriş-çıkışın ve sürekli yoksulluğun belirleyicilerini araştıran çalışmalar da artış görülmüştür. Şeker (2011), 2006-2007 GYKA verileri ile hanelerin iki yıllık yoksulluğa giriş-çıkış geçişlerini incelemiştir. Şeker ve Dayıoğlu (2014)'nın 2005-2008 GYKA panel veri seti ile Türkiye'de yoksulluğa giriş ve yoksulluktan çıkıştaki geçişleri inceledikleri çalışmaları, Türkiye'de yoksulluk dinamiklerini analiz eden ilk kapsamlı çalışma olarak literatürde yer almıştır. Doğan (2014), Türkiye, kent-kır ve düzey-1 bölgeler bazında 2006-2011 yıllarını kapsayan panel veri ile sürekli yoksulluk oranını hesaplarken, son yılda ve önceki üç yıldan en az ikisinde yoksulluk riski altında olanları sürekli yoksul olarak tanımlamıştır. Acar ve Başlevent (2014), 2007-2010 GYKA veri seti ile Türkiye'de hanehalklarının yoksulluğa giriş-çıkış nedenlerini ikili seçim modelleri ile araştırmışlardır. Bu amaçla 2007-2008, 2008-2009 ve 2009-2010 yılları için üç noktada ikili tercih modelleri kurmuşlardır. Çalışmada yoksul, yoksul olmayan, yoksul olmaya aday ve yoksulluktan çıkmaya aday haneler hanehalkı özellikleri bazında karşılaştırılmıştır. Gürsel ve Acar (2015), 2008-2011 GYKA panel veri seti ile bireylerin yoksulla giriş ve yoksulluktan çıkış nedenlerini

araştırmışlardır. Çalışmalarında 4 yıl boyunca yoksul olmayanlar, 4 yıl boyunca yoksul olanlar, yoksul iken yoksulluktan çıkanlar ve yoksul değilken yoksulluğa giren haneleri veri setine dahil etmişlerdir. Yoksulluğa girip-çıkan haneler ise örneklem dışı tutulmuştur. Dalgıç vd. (2015), 2005-2011 GYKA panel veri setinden yararlanarak yoksul ve yoksul olmayan hane ve hanehalkı reisinin özelliklerine göre Türkiye’de yoksulluğun profilini ve yoksulluktan çıkışta ve yoksul olma durumuna geçişte ilgili faktörlerin etkisini ve yönünü probit modeli ile incelemişlerdir. Limanlı (2015), 2006-2009 GYKA panel veri setinden yararlandığı çalışmasında dönem(spells) yaklaşımı aracılığıyla Gradın, Ria ve Canto (GRC, 2012)’nin yoksulluk indeksini kullanarak dönemler arası toplam yoksulluğu hesaplamıştır. Bunun yanında Türkiye’de yoksulluğu belirleyen etmenleri havuzlanmış probit, panel probit, dinamik panel probit ve Stewart model tahminleri ile elde etmiştir.

Türkiye’de GYKA mikro panel veriler ile yapılan Acar ve Başlevent (2014), Dalgıç vd. (2015) ve Gürsel ve Acar (2015)’in çalışmalarında hanelerin yoksulluğa girmesini ve yoksulluktan çıkmasını etkileyen etmenler incelenmiştir. Yoksulluğun dinamik yapısının analizini yapan bu çalışmaların hepsinde panel veri kullanılmasına rağmen yatay-kesit analizlerden yararlanılmıştır. Bu çalışmada ise hanelerin dinamik yoksulluğunun incelenmesi amacıyla multinomial logit model oluşturularak panel veri ekonometrisinden yararlanılmaktadır. Bu açıdan çalışmanın yoksulluk literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

UYGULAMA

Veri Seti ve Verilerin Analizi

Çalışmada TÜİK tarafından derlenen 2009-2012 dönemine ait Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) panel mikro veri setinden yararlanılmıştır. GYKA’da 2009 yılındaki 2975 hanehalkı devam eden üç yıl boyunca takip edilerek panel veri seti oluşturulmuştur. Bu sürede bazı hanehalkları, adrese ulaşılamama, ülke sınırları dışına taşınma, iki yıl üst üste cevapsızlık ve ölüm gibi nedenlerle örneklemden çıkarılmıştır. Son olarak panel veri seti için hanehalkı sayısı 2732 ve 4 yıllık dengeli panel veri seti için örneklem boyutu 10928 olmuştur.

Çalışmada yer alan haneleri “yoksul” ve “yoksul değil” şeklinde sınıflandırmak amacıyla, öncelikle TÜİK tarafından kullanılan OECD eşdeğerlik ölçeği³ kullanılarak eşdeğer hanehalkı büyüklükleri hesaplanmıştır. Hanelerin hanehalkı toplam yıllık geliri, eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek o hanehalkı için eşdeğer fert başına düşen gelir hesaplanmıştır. Ardından TÜİK tarafından hesaplanan 2009-2012 yıllarına ait eşdeğer fert başına düşen medyan gelirin %60’ı

³TÜİK, eşdeğer hanehalkı büyüklüğünün hanehalkındaki referans kişi için 1, 14 yaş ve üzerindeki tüm fertler için 0,5 ve 14 yaşın altındaki tüm fertler için 0,3 katsayısının kullanılarak bulunduğu OECD ölçeğini kullanmaktadır.

olarak belirlenen yoksulluk sınırları⁴ temel alınarak, yoksulluk sınırının altında gelire sahip olan haneler yoksul, sınırın üstünde gelire sahip olan haneler ise yoksul değil şeklinde sınıflandırılmıştır. Ardından yoksullar arasındaki farklılığı da dikkate almak için yoksullar, yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan ve kronik yoksul olarak ayrılmaktadır. Çalışmada geçici yoksul olarak da sınıflandırılan yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan haneleri ve kronik yoksul olan haneleri belirlemek amacıyla Bane ve Ellwood (1986)'un dönem yaklaşımından yararlanılmaktadır. Bu yaklaşıma göre analiz edilen sürenin yarısı ya da daha fazla sürede geliri yoksulluk sınırının altında kalan haneler kronik yoksul, analiz edilen sürenin yarısından daha az sürede geliri yoksulluk sınırının altında kalan haneler ise geçici yoksul haneler olarak tanımlanmaktadır. Geçici yoksul hanelerde kendi içerisinde, bir önceki dönemde yoksul iken daha sonraki dönemde yoksul değil ise “yoksulluktan çıkan”, bir önceki dönemde yoksul değil ancak bir sonraki dönemde yoksul ise “yoksulluğa giren” olarak tanımlanmaktadır. Hane her iki dönemde de yoksul değil ise “yoksul olmayan” olarak tanımlanırken üst üste ya da daha sonraki dönemde de yoksul ise analiz edilen sürenin yarısında yoksul olduğu için “kronik yoksul” olarak değerlendirilmektedir. Buna göre Tablo 1’de 2009-2012 dönemi için hanelerin yoksulluğa geçiş durumları yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de 2009-2012 Dönemi için Yoksulluk Geçiş Matrisleri

		2010	
		Yoksul	Yoksul Değil
2009	Yoksul	460 (%73)	171 (%27)
	Yoksul Değil	144 (%7)	1957 (% 93)
		2011	
		Yoksul	Yoksul Değil
2010	Yoksul	431 (%71)	173 (%29)
	Yoksul Değil	163 (%8)	1965 (%92)
		2012	
		Yoksul	Yoksul Değil
2011	Yoksul	460 (%77)	134 (% 23)
	Yoksul Değil	174 (%8)	1964 (%92)

Kaynak: TÜİK, 2009-2012 GYKA verisi kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Parantez içindeki değerler geçiş olasılıklarını vermektedir.

⁴TÜİK tarafından hesaplanan 2009, 2010, 2011 ve 2012 yılları için yoksulluk sınırları sırasıyla 4227, 4457, 4883 ve 5418’dir. (Kaynak: TÜİK, GYKA, 2016).

Tablo 1’e göre 2009’da yoksul olanların %27’sinin 2010 yılında yoksulluktan çıktığı ve 2009 yılında yoksul olmayanların %7’sinin ise 2010 yılında yoksul olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde, 2010 yılında yoksul olanların %29’unun 2011 yılında yoksulluktan çıktığı, 2010 yılında yoksul olmayanların %8’inin ise yoksulluğa geçtiği belirlenmiştir. 2011 yılında ise yoksul olanların %23’ünün 2012 yılında yoksulluktan çıktığı, 2011 yılında yoksul olmayanların %8’inin yoksulluğa geçtiği saptanmıştır. Genel olarak bakıldığında, 2009 - 2012 dönemine ait GYKA’ya göre Türkiye’de incelenen yıllarda yoksulluğa geçiş oranı %8 iken, yoksulluktan çıkma oranı %23-%29 aralığında değişmektedir. Bunun yanında çalışmada yer alan 2732 hane içerisinde 1773 hanenin geliri dört yıl boyunca yoksulluk sınırı altına düşmezken, 267 hane bir yıl, 193 hane iki yıl, 186 hane üç yıl ve 313 hane dört yıl boyunca yoksulluk sınırının altında yaşamıştır. Buna göre sadece 4 yıl boyunca sürekli yoksulluk içinde yaşayanlar kronik yoksul olarak sınıflandırıldığında Türkiye’de kronik yoksul olanların oranı %12, üç ve dört yıl üst üste yoksul olanlar kronik yoksul olarak değerlendirildiğinde ise kronik yoksulluk oranı %18,2’dir. Bane ve Ellwood (1986)’un dönem yaklaşımına göre analiz edilen sürenin yarısı ya da daha fazla bir süre boyunca geliri yoksulluk sınırının altında kalan haneler kronik yoksul olarak ele alındığında ise iki, üç ve dört yıl boyunca yoksul olanların sayısının 692, kronik yoksulluk oranının ise % 25 gibi oldukça ciddi bir oranda olduğu görülmektedir.

Çalışmada hanelerin yoksul olmama, yoksulluğa girme, yoksulluktan çıkma ve kronik yoksul olma durumlarının belirleyicilerini araştırmak amacıyla kullanılan açıklayıcı değişkenler ve tanımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Açıklayıcı Değişkenlerin Tanımları

Değişkenler	Tanımlar
Hanehalkı Reisinin Özellikleri	
Cinsiyet	Hanehalkı reisi kadın ise 1, değil ise 0
Yaş	Hanehalkı reisinin yaşı
Yaşın karesi	Hanehalkı reisinin yaşının karesi
Evli	Hanehalkı reisi evli ise 1, diğer durumda 0
Kronik hastalık	Hanehalkı reisi kronik hasta ise 1, değil ise 0
SGK	Hanehalkı reisi sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı ise 1, değil ise 0
İş değiştirme	Hanehalkı reisinin son bir yılda iş değiştirdiği durumda 1, diğer durumda 0
Hanehalkı Reisinin Eğitim Durumu	
Okur-yazar değil, okur-yazar olup bir okul bitirmedi (Referans)	Hanehalkı reisi okur-yazar değil, okur-yazar olup bir okul bitirmedi ise 1, diğer durumda 0
İlkokul,ortaokul,mesleki ortaokul ve ilköğretim	Hanehalkı reisi ilkokul,ortaokul,mesleki ortaokul ve ilköğretim mezunu ise 1, değil ise 0
Genel lise, mesleki veya teknik lise	Hanehalkı reisi genel lise, mesleki veya teknik lise mezunu ise 1, değil ise 0
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	Hanehalkı reisi yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu ise 1, değil ise 0
Hanehalkı Reisinin İş Durumu	
Ücretli, maaşlı	Hanehalkı reisi ücretli, maaşlı çalışıyor ise 1, değil ise 0
Kendi hesabına	Hanehalkı reisi kendi hesabına çalışıyor ise 1, değil ise 0
Emekli	Hanehalkı reisi emekli ise 1, değil ise 0
Yaşlı,engelli veya çalışamaz	Hanehalkı reisi yaşlı, engelli veya çalışamaz halde ise 1, değil ise 0
Hanenin Özellikleri	
Gelir	Hanenin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri
Logaritmik gelir	Hanenin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin logaritması
Ev sahipliği	Ev sahibi ise 1, değil ise 0
Hanehalkı Tipi	
Tek kişilik (Referans)	Tek kişilik hanehalkı ise 1, diğer durumda 0
Bağımlı çocuk olmayan	Bağımlı çocuk olmayan hanehalkı ise 1, değil ise 0
Bağımlı çocuk olan	Bağımlı çocuk olan hanehalkı ise 1, değil ise 0

Tablo 2’de yer alan açıklayıcı değişkenler hanenin özelliklerini ve hanehalkı reisinin özelliklerini ifade etmek üzere ikiye ayrılmaktadır. Hanehalkı reisinin yaşı ve yaşının karesinin dışında diğer hanehalkı reisinin özelliklerini gösteren değişkenler kategorik ve kukla değişkendir. Hanehalkı reisinin yaşı ile hanenin

yoksulluk durumu arasındaki doğrusal olmayan ilişkiyi görmek amacıyla yaşın karesi açıklayıcı değişken olarak modelde yer almaktadır. Hanehalkı reisinin özelliklerinden biri de cinsiyet değişkenidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sınırlı iş olanaklarından kadının aleyhine erkeğin yararlanması ve hanehalkı reisinin kadın olduğu haneler daha yoksul olabileceğinden çalışmada hanehalkı reisi erkek olanlar referans değişken olarak alınmıştır. Modelde yer alan diğer bir önemli değişken hanehalkı reisinin medeni durumudur. TÜİK tarafından derlenen GYKA panel mikro veri setinde hanehalkı reisinin medeni durumu, hiç evlenmedi, evli, eşi öldü ve boşandı şeklinde dört sınıfa ayrılmaktadır. Çalışmada yer alan 10928 hanehalkı reisinin %2.3’ü hiç evlenmedi, %11.3’ü eşi öldü, %3.5’i boşandı ve % 82.9’u ise evli sınıfındadır. Buna göre çalışmada hanehalkı reisinin evli olduğu hanelerin oranının daha yüksek olması nedeniyle diğer medeni durumlar (eşi ölmüş, boşanmış, hiç evlenmemiş) birleştirilerek referans değişken olarak alınmıştır.

Çalışmada hanehalkı reisinin kronik hasta olup-olmaması, sosyal güvenlik kurumuna (SGK) kayıtlılık durumu ve son bir yıldaki iş değiştirip-değiştirmemesi gibi hanehalkı reisi özelliklerinin, hanenin yoksulluğu üzerindeki etkisini incelemek için bu özellikleri gösteren değişkenler açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Çalışmada hanehalkı reisinin son bir yılda iş değiştirip-değiştirmemesinin incelenmesi ile dolaylı olarak Türkiye’de uygulanan işsizlik sigortasının hanenin yoksulluğunu engellemede başarılı olup olmadığına bakılmaktadır.

Hanelerin yoksulluğunu etkilediği düşünülen bir diğer önemli değişken hanehalkı reisinin eğitim durumudur. Hanehalkı reisinin eğitim durumu, okur-yazar olmayan, okur-yazar olup bir okul bitirmedi (1), ilkokul, ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim (2), genel lise, mesleki ve teknik lise (3) ve yüksekokul, fakülte ve üzeri (4) öğrenim düzeyinde olması şeklinde dörde ayrılmaktadır. Burada kukla değişken tuzağına düşmemek ve eğitim düzeyindeki artışla birlikte hane yoksulluğunun etkisini gözlemek amacıyla hanehalkı reisinin okur-yazar olmadığı ya da okur-yazar olup bir okul bitirmemesi durumu referans değişken olarak belirlenmiştir.

TÜİK tarafından derlenen GYKA verisinde hanehalkı reisinin iş durumu ücretli-maaşlı, yevmiyeli, işveren, kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi olmak üzere beş grupta değerlendirilmektedir. Çalışmada kullanılan veri setinde yer alan hanehalkı reisi çalışanların %49.2’si ücretli-maaşlı, %34.8’i kendi hesabına çalışan iken % 5.9’u işveren, %8.7’si yevmiyeli ve % 1.4’ü ücretsiz aile işçisidir. Buna göre veri setinde ağırlığı oldukça küçük olduğu için hanehalkı reisi işveren, yevmiyeli ve ücretsiz aile işçisi olanların etkisi referans alınarak hanehalkı reisinin ücretli-maaşlı ve kendi hesabına çalışması açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Hanehalkı reisi emekli olanların da tüm örneklem içinde %18.1 değerinde bir orana sahip olması ve yoksulluk üzerinde emeklilik maaşlarının dolaylı etkisini görmek amacıyla hanehalkı reisinin emekli olması kukla değişken olarak modelde yer almıştır. Çalışmada ayrıca hanehalkı reisinin dezavantajlı olmasının hane yoksulluğunu nasıl etkileyeceğini belirlemek için hanehalkı reisinin yaşlı, engelli ve

çalışamaz halde olması açıklayıcı değişken olarak modele eklenen değişkenlerdendir.

Hanenin toplam kullanılabilir gelirinin, eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen hanehalkı kullanılabilir fert geliri çalışmada kullanılan önemli bir açıklayıcı değişkendir. Gelir değişkeni, yoksulluk çalışmalarında bireylerin/hanelerin gelirlerine göre yoksul ya da yoksul değil şeklinde sınıflandırılmaları nedeniyle en önemli değişken olmaktadır.

GYKA'da hanenin oturduğu konuttaki mülkiyet tipi, ev sahibi, kiracı, lojman ve herhangi bir kira ödemeyen olmak üzere dört şekilde sınıflandırılmaktadır. Çalışmada yer alan hanelerin %65'i ev sahibi, %18'i kiracı, %1'i lojmanda yaşıyorken, %16'sı herhangi bir kira ödememektedir. Çalışmada hanenin ev sahibi olmasının/olmamasının hanenin yoksulluğu üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla hanenin ev sahibi olmasını ifade eden kukla değişken modele dahil edilmiş, diğer özellikler birleştirilerek referans değişken olarak alınmıştır.

Çalışmada açıklayıcı değişken olarak hanehalkı tipi modele eklenen diğer önemli değişkenlerden biridir. Hanehalkı tipi; tek kişilik hanehalkı, bağımlı çocuk olmayan hanehalkı ve bağımlı çocuk olan hanehalkı olmak üzere üç kategoriye ayrılmış, tek kişilik hane referans değişken olarak alınmıştır. Böylece hanehalkı büyüklüğünün ve hanedeki bağımlı nüfusun hane yoksulluğu üzerindeki etkisi incelenebilmektedir.

Ekonometrik Yöntem

Çalışmada McFadden(1973) tarafından geliştirilen genel multinomial logit model (MNL), hanelerin tekrarlı gözlemleri arasındaki korelasyonu dikkate almak amacıyla rassal birim etkili MNL model olarak ele alınmaktadır. Bağımlı değişken hanelerin bir dönem önceki yoksulluk durumlarına göre yoksul olmayan (1), yoksulluktan çıkan (2), yoksulluğa giren (3) ve kronik yoksul (4) şeklinde dört kategoriden oluşmaktadır. Yoksul olmayanlar referans kategori olarak alınmıştır. Buna göre rassal etkiler MNL model, X_{it} özelliklerine sahip i -nci hanenin t zamanında j yoksulluk durumunda bulunmasının olasılığı $P(Y_{it} = j / X_{it})$ olmak üzere Eşitlik (1)'de verilmektedir (Haan, Uhlendorff, 2006; Haynes vd.,2008).

$$\pi_{ij} = P(Y_{it} = j / X_{it}, \alpha_i) = \frac{\exp(X_{it}\beta_j + \alpha_{ij})}{\sum_{k=1}^j \exp(X_{it}\beta_k + \alpha_{ik})} \quad j=1,2,3,4; \quad t=2010,2011,2012 \quad (1)$$

Rassal etkiler multinomial logit model tahmini en çok olabilirlik yaklaşımıyla yapılmaktadır. Olabilirlik fonksiyonu Eşitlik(2) şeklinde yazılmaktadır.

$$L = \prod_{i=1}^N \int_{-\infty}^{+\infty} \prod_{t=1}^{T_i} \prod_{j=1}^J \left(\frac{\exp(X_{it}\beta_j + \alpha_{ij})}{\sum_{k=1}^J \exp(X_{it}\beta_j + \alpha_{ik})} \right)^{d_{ijt}} f(\alpha_i) d\alpha_i \quad (2)$$

i-nci birey t zamanında j yoksulluk durumunda bulunursa d_{ijt} , bir değerini almaktadır aksi durumda sıfır değerini almaktadır (Haan, Uhlenborff, 2006). Gözlenemeyen birim etki α_i 'nin sıfır ortalama ve Σ varyans-kovaryans matrisi ile çok değişkenli normal dağıldığı varsayılmaktadır (Haynes, vd., 2008).

ARAŞTIRMA BULGULARI

TÜİK tarafından derlenen 2009-2012 yıllarına ait GYKA mikro panel veri setinden yararlanılarak Türkiye’de hanelerin yoksulluktan çıkış, yoksulluğa geçiş ve kronik yoksulluk durumlarını etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla rassal etkiler MNL modelin en çok olabilirlik yaklaşımıyla tahmini için STATA programında gllamm paketinden yararlanılmıştır. Örneklem olabilirliğini maksimize etmek için gözlenemeyen birim etkinin dağılımı üzerinden integrallerin hesaplanabilmesi amacıyla uyarlamalı kuadratik yaklaşım kullanılmıştır. İntegral yaklaşımlarının kesinliği ve geçen zaman kuadratik noktaların sayısına göre değiştiği için ilk olarak 4 kuadratik nokta ile yapılan analiz daha sonra 8 ve 12 nokta ile tekrarlanmıştır. Elde edilen katsayıların, standart hataların ve logaritmik olabilirlik değerinin benzer olması 4 kuadratik noktanın analiz için yeterli olduğunu göstermektedir.

Rassal Etkiler MNL modelin en çok olabilirlik yaklaşımıyla elde edilen tahmin sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde, modelde yer alan değişkenlerinin parametre tahminlerinin çoğu istatistiki olarak anlamlı elde edilmiştir. Yoksulluktan çıkan, yoksulluğa giren ve kronik yoksul hanelerin rassal birim etkilerinin varyansları sırasıyla 0.061, 0.398 ve 0.301 bulunmuştur. Bu bulgu modelde hanelerin kendilerine özgü gözlenemeyen bir heterojenliği olduğunu göstermektedir. Heterojenliğin derecesi yoksulluktan çıkan haneler için diğer hanelere göre daha düşük bulunmuştur. Rassal etkilerin korelasyonlarına bakıldığında ise yoksulluktan çıkan ve yoksulluğa giren hanelerin gözlenemeyen özelliklerini içeren rassal birim etkiler arasında 0.448 değerinde pozitif ilişki bulunmuştur. Bu değere göre ilgili yıllarda yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan hanelerin benzer bir gözlenemeyen etkiyi paylaştıkları söylenebilmektedir. Yoksulluktan çıkan ve kronik yoksul hanelerin rassal etkileri arasındaki korelasyon yine pozitif olmakla birlikte bu etkinin diğer korelasyon değerlerine göre daha düşük olması beklenen bir sonuçtur. Aynı zamanda yoksulluğa giren ve kronik yoksul hanelerin rassal birim etkileri arasında 0.966 değerinde güçlü bir pozitif ilişki bulunmuştur. Bu bulgu da hanelerin yoksulluğa düşmelerinde ve kronik yoksul

olmalarında hanelerin gözlenemeyen özelliklerinin ortak bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Rassal Etkiler Multinomial Logit Modelin En Çok Olabilirlik Yöntemiyle Elde Edilen Parametre Tahminleri

Değişkenler	Yoksulluktan Çıkan(2)	Yoksulluğa Giren(3)	Kronik Yoksul(4)
Cinsiyet	-0.654* (0.227)	-0.765* (0.266)	-1.313* (0.226)
Yaş	0.056** (0.025)	0.202* (0.029)	0.230* (0.025)
Yaşın karesi	-0.0006** (0.0002)	-0.001* (0.0002)	-0.002* (0.0002)
Evli	-0.103 (0.232)	0.190 (0.277)	0.412*** (0.238)
Kronik hastalık	0.208*** (0.117)	0.145 (0.135)	0.210*** (0.117)
SGK	-0.380** (0.147)	-0.151 (0.177)	-0.909* (0.154)
İş değiştirme	0.597* (0.166)	0.218 (0.202)	0.031 (0.177)
İlkokul, ortaokul, mesleki ortaokul ve İlköğretim	-0.781* (0.153)	-0.589* (0.177)	-1.190* (0.151)
Genel lise, mesleki veya teknik lise	-1.729* (0.233)	-1.052* (0.257)	-2.047* (0.230)
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	-2.541* (0.483)	-0.945*** (0.540)	-1.818* (0.522)
Ücretli, maaşlı	-0.292 (0.180)	-0.362*** (0.213)	-0.436** (0.178)
Kendi hesabına	0.567* (0.151)	0.470** (0.181)	0.124 (0.153)
Emekli	-0.931* (0.231)	-0.289 (0.249)	-1.443* (0.236)
Yaşlı, engelli veya çalışamaz	0.484** (0.233)	0.657** (0.267)	0.870* (0.225)
Gelirin logaritması	-1.758* (0.140)	-6.250* (0.209)	-6.937* (0.198)
Ev sahipliği	-0.003 (0.115)	0.370* (0.134)	0.530* (0.117)
Bağımlı çocuk olmayan	0.524*** (0.273)	2.329* (0.320)	2.354* (0.288)
Bağımlı çocuk olan	2.037* (0.280)	5.106* (0.348)	6.103* (0.315)
Sabit	13.209* (1.299)	48.189* (1.827)	54.742* (1.700)
Birim Varyanslar	0.061 (0.065)	0.398 (0.207)	0.301 (0.234)
Cor(2,3)=0.448	Cor(2,4)=0.297	Cor(3,4)=0.966	

Not: Parantez içindeki değerler katsayıların standart hatalarıdır. ***, **, *, sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeylerini göstermektedir.

Tablo 3'te anlamlı katsayılar arasında hanelerin yoksul olmamasına göre hanelerin yoksulluğa girmesini ve yoksulluktan çıkmasını etkileyen değişkenlerin katsayı büyüklükleri arasında fark olmasıyla birlikte katsayıların aynı işarete sahip

olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu ve yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan hanelerin benzer bir gözlenemeyen rassal etkiyi paylaşmaları nedeniyle çalışmada yoksulluğa giren ve yoksulluktan çıkan haneler genel olarak geçici yoksul haneler olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 3’e göre hanehalkı reisinin yaşı, yoksul olmayanlara göre hem geçici yoksulluk hem de kronik yoksulluk üzerinde pozitif, hanehalkı reisinin yaşının karesi ise negatif bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, hanehalkı reisinin yaşı arttıkça hanelerin hem geçici hem de kronik yoksul olma olasılıklarının arttığını ancak belli bir yaştan sonra ise yaş artışı ile birlikte hanelerin yoksul olma olasılıklarının azalacağını göstermektedir.

Çalışmada, hanehalkı reisi kadın olan hanelerin geçici yoksul ve kronik yoksul olma olasılıklarının hanehalkı reisi erkek olanlara göre daha az olduğu sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında hanehalkı reisinin kadın olduğu hanelerde kronik yoksul olma olasılığı hanenin geçici yoksul olma olasılığından daha düşüktür. Bu bulgu, hanehalkı reisinin kadın olmasının yoksulluğu arttıran etkisi olduğu yönündeki genel kaniye ters olmasıyla birlikte yoksulluk çalışmalarıyla ilgili literatür de bu sonucu desteklemektedir. Öyle ki Devicienti (2002) ve Andriopoulou, Tsakoglou (2011) çalışmalarında hanehalkı reisi kadın olanların yoksulluktan çıkmak için bir yol bulabileceğini ancak bu hanelerin yoksulluğa geçmesi üzerinde cinsiyetin herhangi bir etkisinin olmadığından bahsetmişlerdir. Walleign vd. (2016) de hanedeki yetişkin kadın sayısındaki artışın hanenin yoksulluktan çıkma, yoksulluğa girme ve kronik yoksul olma riskini düşürdüğünü ancak hanehalkı reisinin cinsiyetinin yoksulluk durumu üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını bulmuşlardır. Acar ve Başlevent (2014), hanehalkı reisi erkek olanlara göre hanehalkı reisi kadın olanların yoksulluktan çıkma olasılıklarının daha fazla olduğunu, yoksulluğa girme olasılıklarının ise daha az olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Dalgıç vd. (2015) çalışmalarında, hanehalkı reisinin kadın olmasının yoksulluk riskini azalttığından bahsetmişlerdir.

Tablo 3’te yer alan bulgulara göre hanehalkı reisinin evli olmasının hanenin yoksul olmamasına göre hanenin geçici yoksul olmasında bir etkisi bulunmazken hanenin kronik yoksul olma olasılığı üzerinde pozitif bir etkisi bulunmuştur. Benzer şekilde Walleign vd. (2016) de hanehalkı reisinin evli olmasının, hanelerin yoksul olmamasına göre yoksulluktan çıkma, yoksulluğa girme ve kronik yoksul olma olasılıklarını pozitif olarak etkilediğini bulmuşlardır.

Tablo 3’e göre hanehalkı reisinin eğitim seviyesi arttıkça hanelerin hem geçici yoksul hem de kronik yoksul olma olasılıklarının artan oranda azaldığı gözlenmektedir. Eğitim düzeyindeki artışın hanenin yoksulluktan çıkma olasılığını arttırması beklenirken negatif katsayılar elde edilmesinin, yoksulluktan çıkan hanelerin geçici yoksul kategorisinde yer alması nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Tablo 3’e göre hanehalkı reisinin okur-yazar olmadığı ya da okur-yazar olup bir okul bitirmediği hanelere göre hanehalkı reisinin genel lise, mesleki veya teknik lise

mezunu olmasının kronik yoksul olma olasılığını önemli ölçüde düşürdüğü gözlenmiştir.

Tablo 3'e göre hanehalkı reisinin ücretli, maaşlı olması hanenin yoksul olmamasına göre hanenin yoksulluğa girme ve kronik yoksul olma olasılığını negatif etkilemektedir. Bu bulgu hanehalkı reisinin düzenli maaş almasının hanenin yoksulluk riskini azalttığını göstermektedir. Çalışmada ayrıca hanehalkı reisinin emekli olmasının hanenin yoksul olmamasına göre yoksulluğa girme olasılığı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmazken hanenin yoksulluktan çıkmasını negatif etkilediği belirlenmiştir. Bu sonuç hanehalkı reisi emekli olan hanelerin yoksulluğa düşmeleri durumunda yoksulluktan çıkma ihtimallerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bunun yanında hanehalkı reisinin emekli olmasının hanelerin kronik yoksul olmalarını negatif etkilediği bulunmuştur. Buna göre hanehalkı reisi emekli olan hanelerin düzenli gelirleri nedeniyle kronik yoksulluk gibi yoksulluğu daha şiddetli yaşayan kesimde yer alması daha az olasıdır.

Tablo 3'te hanehalkı reisinin kendi hesabına çalışmasının hanenin yoksulluktan çıkması ve yoksulluğa girme olasılığını pozitif etkilediği, hanenin kronik yoksul olma olasılığı üzerinde ise anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, hanehalkı reisi kendi hesabına çalışan hanelerin ekonomik faktörler gibi negatif şoklardan etkilenen geçici yoksul haneler olduğunu bunun yanında kronik yoksul olacak kadar gelirden yoksun olmadıklarını göstermektedir. Bunun yanında hanehalkı reisi yaşlı, engelli veya çalışamaz halde olan hanelerin geçici ve kronik yoksul olma olasılıkları da pozitif bulunmuştur.

Tablo 3'te hanehalkı reisinin SGK'ya kayıtlı olmasının hanenin kronik yoksul olma olasılığını negatif etkilediği görülmektedir. Hanehalkı reisinin SGK'ya kayıtlı olmasının hanenin yoksulluğa girme olasılığı üzerinde bir etkisinin olmadığı bununla birlikte hanenin yoksulluktan çıkma olasılığını negatif etkilediği belirlenmiştir. Buna ek olarak hanehalkı reisinin geçen yıldan bu yana iş değişikliği yapması hanenin yoksulluktan çıkma olasılığını pozitif etkilemektedir. Bu bulguya göre hanehalkı reisinin iş değişikliği yapmasının daha yüksek gelirli bir iş nedeniyle iş değişikliği yaptığı varsayılırsa hanenin gelirini artırdığı ve bu nedenle yoksulluktan çıkma olasılığı üzerinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir. Bunun yanında hanehalkı reisinin iş değiştirme dönemleri arasında hanelerin yoksulluğa girme olasılıklarında herhangi bir anlamlı etkinin görülmemesinde işsizlik sigortalarının ya da tasarrufların etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada hanehalkının ev sahibi olmasının hanenin yoksulluktan çıkma olasılığı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bunun yanında hanehalkının ev sahipliğinin hanenin yoksulluğa girme ve kronik yoksul olma riskini arttırdığı sonucu elde edilmiştir. Buna göre Türkiye'de ev sahipliğinin hanelerin refah göstergesi olmadığı bunun yanında yoksullar arasında ev sahipliğinin daha yüksek oranlarda olduğu görülmektedir.

Çalışmada tek kişilik hanelere göre bağımlı çocuğu olmayan hanelerin geçici yoksul ve kronik yoksul olma risklerinin daha fazla olduğu ve bağımlı çocuğu olan hanelerin bu riski daha fazla da hissettiği elde edilmiştir. Benzer şekilde, Acar ve Başlevent (2014), bağımlı çocuk sayısının fazla olmasının hanelerin yoksulluktan çıkma olasılığını azaltırken, hanelerin yoksulluğa girme riskini arttırdığını bulmuşlardır. Temiz (2008), yoksul hanelerin kalabalık nüfusa sahip olmasının bağımlılık oranını arttırdığını ve bu durumun yoksulluğun kronikleşmesine neden olduğunu ve dolayısıyla bu durumdaki hanehalklarının ekonomik fırsatları kaçırdığı ve yaşamlarını güvence altına alamadıklarını belirtmiştir. Buna göre gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bağımlı çocuğu olan hanehalklarının olduğu hanelere sosyal yardım yapılması bu hanelerin yoksulluk durumundan kurtulmalarını ve yoksulluklarının kronikleşmesinin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre hanehalkının yoksulluğa girmesi ve yoksulluktan çıkmasını etkileyen etmenlerin benzer işaretlere sahip olduğu gözlenmesine rağmen bazı değişkenlerin anlamlılıkları farklılık göstermektedir. Hanehalkı reisinin kronik hasta olması hanenin yoksul olmamasına göre hanenin yoksulluktan çıkma olasılığını ve kronik yoksul olma olasılığını pozitif etkilerken hanenin yoksulluğa girme olasılığı üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunmamıştır. Bu sonuca göre hanelerin yoksulluk geçişlerinin belirleyicilerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi yoksullukla mücadele uygun politikaların belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Tablo 3’e göre hanehalkı gelirinin beklenildiği gibi hanelerin geçici ve kronik yoksul olma riskini önemli bir oranda azalttığı görülmektedir. Buna göre yoksulluğun ortadan kaldırılması ve yoksulluğu azaltılması amacıyla hane gelirinin artırılması oldukça önemlidir.

SONUÇ

Çalışmada, 2009-2012 yıllarına ilişkin GYKA panel mikro veri setinden yararlanılması ile hanelerin yoksulluğa girme, yoksulluktan çıkma ve kronik yoksul olma durumlarının belirleyicileri analiz edilmiştir. Çalışmada en az iki dönem üst üste yoksul olan haneler kronik yoksul olarak nitelendirilmiştir. Hanelerin tekrarlı ölçümlerinin kullanılması ile 4 yıllık dönem içinde bazı haneler hem yoksulluktan çıkıp hem de yoksulluğa girebilmektedir. Bu nedenle çalışma sonucunda yoksulluktan çıkan ve yoksulluğa giren hanelerin benzer özellikleri paylaştığı gözlenmiş ve bu haneler geçici yoksul olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmada dinamik yoksulluğun belirleyicilerin elde edilmesi amacıyla rassal etkiler multinomial logit model (MNL)’den yararlanılmıştır. Rassal etkiler MNL modelin en çok olasılık tahmini STATA programında gllamm paketi ile sağlanmıştır.

Rassal etkiler MNL modelin en çok olabilirlik yöntemiyle elde edilen tahmin sonuçlarına göre hanehalkı geliri, hanehalkı reisinin düzenli maaş alması ve hanehalkı reisinin emekli olması, kronik yoksulluk riskini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu sonuçlar Türkiye’de gelir yoksulluğunun azaltılması konusunda öncelikle hanelerin toplam gelirlerinin yoksulluk sınırından olabildiğince uzak tutulmasının gerekliliğini ve haneye giren düzenli maaşın kronik yoksulluk üzerindeki önemini göstermektedir. Bu açıdan ekonomik büyüme ile gelir düzenlemelerinin sağlanması ve gelir eşitsizliğinin azaltılması yönünde etkin maliye politikaları geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Hanehalkı reisinin kadın olmasının kronik yoksulluğu azaltması ve eğitim düzeyindeki artış ile birlikte kronik yoksulluğu önemli ölçüde azaltması Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve özellikle kadınların eğitimleri konusunda politikaların geliştirilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Hanehalkı reisinin SGK kayıtlı olmasının kronik yoksulluk riskini azalttığı ve hanehalkı reisinin yaşlı, engelli veya çalışamaz halde olmasının ise kronik yoksulluk riskini arttırdığı bulgusu Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin iyi işleminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Hanehalkı reisinin yaşla birlikte sağlık problemlerinin artması nedeniyle aktif çalışmadığı dönemlerde hanelerin yoksulluğa düşmemesi için sosyal güvenlik sistemlerinin oldukça planlı çalışması gerekmektedir.

Rassal etkiler MNL modelin tahmin sonuçlarından biri de bağımlı çocuğu olan hanehalklarının olduğu hanelerde yoksulluk riskinin daha fazla olmasıdır. Hanedeki bireylerin ekonomik fırsatlardan yararlanamaması ve böylece bireylerin yaşamlarını yoksulluk içinde sürdürmesi yoksulluğun kronikleşmesine neden olmaktadır. Kronik yoksulluğun önlenmesi açısından özellikle yoksul kesimde aile planlama eğitiminin verilmesi ve bağımlı çocuğu olan hanelere sosyal yardım yapılması önem arz etmektedir.

Çalışma sonucunda hanelerin kronik yoksulluk ve geçici yoksulluk riskini arttıran ya da azaltan etmenler genel olarak benzer çıkmıştır. Bunun yanında hanehalkı reisinin son bir yılda iş değişikliği yapması kronik yoksulluğu etkilemezken, hanenin yoksulluktan çıkmasını pozitif etkilemiştir. Bu sonuç üzerinde son dönemlerde uygulanan işsizlik sigortalarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Çalışmada ayrıca hanehalkı reisi kendi hesabına çalışanların kronik yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmazken, geçici yoksulluğu pozitif etkilediği sonucu elde edilmiştir. Düzenli gelir sağlayamayan bir kesim olarak hanehalkı reisinin kendi hesabına çalıştığı haneler; ekonomik krizler, mevsimsel etkiler gibi negatif şoklardan etkilenen geçici yoksul haneleri oluşturmaktadır. Bu hanelerin kronik yoksul olacak kadar gelirden yoksun olmalarıyla birlikte gelir düzenlemesini sağlayan bir sistemin eksikliği bu hanelerin yoksulluğa giriş-çıkış sıklığını arttırmaktadır. Türkiye’de kendi hesabına çalışanların da genellikle tarım sektöründe olduğu göz önüne alındığında tarım kredilerinin eksikliği, hasat miktarı gibi etkilerin geçici yoksulluğu tetiklediği düşünülmektedir.

Yoksulluğu daha şiddetli yaşayan kesimin ve yoksulluğu dönem dönem yaşayan kesimin politika yapıcılar tarafından öğrenilmesi, iki tür yoksulluğa karşı uygulanacak politikaların belirlenmesi, geliştirilmesi ve uygulanması açısından oldukça önemli olmaktadır. Öyle ki kronik yoksul olanların yaşadıkları koşullar ve uzun süreli işsizlik, parasızlık ve bunun yanında yaşanan gelir, eğitim, sağlık konularında dışlanmışlık hissi önce bireylerin, sonra ailenin ve son olarak toplumun refahını tehlikeye düşürmektedir. Bu açıdan kronik yoksulluğun azaltılması konusunda alınacak önlemler toplumun genel refah düzeyinde olumlu etkiler yaratacaktır.

Çalışmada yoksulluk üzerine yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre geçici yoksul hanelerin yoksulluktan kurtulmaları için yardımlar (aynı, nakdi) yapılması, işsizlik fonunun miktarının artırılması, mikro krediler ile iş olanaklarının artırılması gibi gelir düzenlemelerinin sağlanması ve kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi gibi önlemler yeterli olabilirken kronik yoksul hanelerin yoksulluktan kurtulmaları için işsizlik sorunu çözülmeli, aile planlanması yapılmalı, düzenli maaş ya da düzenli yardım gibi politikalar belirlenmeli ve uygulanmalıdır. Bununla birlikte Türkiye’de gelirin daha eşit dağıtımının sağlanması, ortalama eğitim seviyesinin artırılması, aile planlamasının yapılması ve bu konularda bireylerin bilinçlendirilmesi, emeklilik maaşlarının iyileştirilmesi ve sağlık sisteminde yapılacak yeni uygulamalar yoksulluğun sürekliliğinin azaltılmasında etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, A. & Baslevent, C. (2013). *Examination of the transition of Turkish households into and out of poverty between 2007-2010* (No. 5779). EcoMod.

Alisjahbana, A. & Yusuf, A. A. (2003). Poverty dynamics in Indonesia: panel data evidence. Working Paper in Economics and Development Studies. Department of Economics, Padjadjaran University.

Andriopoulou, E. & Tsakoglou, P. (2011). The determinants of poverty transitions in Europe and the role of duration dependence. IZA Discussion Paper No. 5692

Bane, M. J. & Ellwood, D. T.(1986). Slipping Into and Out of Poverty: The Dynamics of Spells. *Journal of Human Resources*,1986, 21(1): 1-23.

Baulch, B. & Hoddinott, J. (2000). Economic mobility and poverty dynamics in developing countries. *The Journal of Development Studies*, 36(6), 1-24.

Dalgıç, B., İyidoğan, P. V. & Güven, A. (2015). Yoksulluk ve Yoksulluk Geçişlerinin Belirleyenleri: Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 23(24).

Dartanto, T. & Nurkholis. (2013). The determinants of poverty dynamics in Indonesia: evidence from panel data. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 49(1), 61-84.

Devicienti, F. (2002). Poverty persistence in Britain: a multivariate analysis using the BHPS, 1991–1997. *Journal of Economics*, 9, 307-340.

Doğan, E. (2014). Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi. *Yayınlanmamış uzmanlık tezi*. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

Foster, J., Greer, J. & Thorbecke, E. (2010). The Foster–Greer–Thorbecke (FGT) poverty measures: 25 years later. *The Journal of Economic Inequality*, 8(4), 491-524.

Gradin, C., Del Rio, C. & Canto, O. (2012). Measuring Poverty Accounting for Time. *Review of Income and Wealth* 58(2).

Gürsel, S. & Acar, A. (2015). Türkiye'de Yoksulluk Dinamikleri. *Betam Araştırma Notu*, 15/175, 29 Ocak.

Haan, P. & Uhlenborff, A. (2006). Estimation of multinomial logit models with unobserved heterogeneity using maximum simulated likelihood (No. 573). DIW Discussion Papers.

Haddad, L. & Ahmed, A. (2003). Chronic and transitory poverty: Evidence from Egypt, 1997–99. *World Development*, 31(1), 71-85.

Hasegawa, H. & Ueda, K. (2007). Measuring chronic and transient components of poverty: a Bayesian approach. *Empirical Economics*, 33(3), 469-490.

Haynes, M., Western, M., Yu, L. & Spellak, M. (2008). Analysing nominal data from a panel survey: Employment transitions of Australian women. In American Sociological Association 103rd Annual Meeting 2008: Worlds of Work. https://www.researchgate.net/profile/Mark_Western/publication/43521790_Analysing_nominal_data_from_a_panel_survey_Employment_transitions_of_Australian_women/links/0c96051cd06e8ce6d3000000.pdf (erişim tarihi: 04.04.2017).

Hulme, D. & Shepherd, A. (2003). Conceptualizing chronic poverty. *World Development*, 31(3), 403-423.

Israeli, O., & Weber, M. (2014). Defining chronic poverty: comparing different approaches. *Applied Economics*, 46(31), 3874-3881.

Jalan, J. & Ravallion, M. (1998). Transient poverty in postreform rural China. *Journal of Comparative Economics*, 26(2), 338-357.

Jalan, J. & Ravallion, M. (2000). Is transient poverty different? Evidence for rural China. *The Journal of Development Studies*, 36(6), 82-99.

Kızılgöl, Ö. (2009). Türkiye’de yoksulluk sorunu: Ekonometrik bir bakış. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Krishna, A. (2006). Pathways out of and into poverty in 36 villages of Andhra Pradesh, India. *World development*, 34(2), 271-288.

Limanlı, Ö. (2015). Intertemporal Poverty in Turkey. *Procedia Economics and Finance*, 30, 487-497.

McCulloch, N. & Baulch, B. (1999) “Distinguishing the chronically from the transitorily poor: Evidence from rural Pakistan” Institute of Development Studies at the University of Sussex. IDS Working Paper 97.

McFadden, D. (1973). *Conditional logit analysis of qualitative choice behavior*. <https://eml.berkeley.edu/reprints/mcfadden/zarembka.pdf>, (erişim tarihi: 06.02.2017).

Ravallion, M. (1988). Expected poverty under risk-induced welfare variability. *The Economic Journal*, 1171-1182.

Ravallion, M., van de Walle, D. & Gautam, M. (1995). Testing a social safety net. *Journal of Public Economics*, 57, 175–199

Rodgers, J. R. & Rodgers, J. L. (1993). Chronic poverty in the United States. *Journal of Human Resources*, 25-54.

Şeker, S. D. (2011). The Dynamics of Poverty in Turkey. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü, Ankara.

Şeker, S. D. & Dayıoğlu, M. (2014). Poverty dynamics in Turkey. *Review of Income and wealth*, 61(3), 477-493.

Temiz, H. E.(2008). Dünya’da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı:2, İstanbul.

The Chronic Poverty Report 2004-2005 http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/CPR1_ReportFull.pdf, (erişim tarihi: 21.10.2016).

TÜİK (2016). Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri. www.tuik.gov.tr, (21.01.2016).

Walelign, S. Z., Charlery, L., Smith-Hall, C., Chhetri, B. B. K. & Larsen, H. O. (2016). Environmental income improves household-level poverty assessments and dynamics. *Forest Policy and Economics*, 71, 23-35.

Yaqub, S. (2000). *Poverty dynamics in developing countries* (Vol. 16). Brighton: Institute of Development Studies.